

Nonnebakken – Odenses skjulte vikingeborg og dens potentiale som verdensarv

AF MADS RUNGE

UNESCOs liste over verdensarv – kultur- og naturseværdigheder af enestående universel værdi – rummer godt 1000 markante steder, spredt over hele verden, og inkluderer Den Kinesiske Mur, de egyptiske pyramider og Pompeji i Italien for blot at nævne nogle få af de mere kendte.¹ I Danmark har vi i dag seks verdensarvssteder inden for kultur, nemlig Kronborg, Roskilde Domkirke, Jelling-monumentet, parforce-jagtlandskabet i Nordsjælland (med bl.a. Dyrehaven og Eremitageslottet), Christiansfeld i Sønderjylland samt som det senest tilkomne landbrugs- og kulturlandskabet Kujataa i Sydgrønland. Hertil kommer Vadehavsområdet, Stevns Klint og den grønlandske Ilulissat Isfjord, som alle er verdensarvssteder inden for natur.

I skrivende stund arbejdes der for, at en af Odenses væsentligste arkæologiske lokaliteter, den skjulte vikingeborg Nonnebakken, kan få en plads som en del af en serienominering af i alt fem vikingeborge, de såkaldte trelleborge, der er spredt ud over landet. Men hvordan kan noget, der i dag ligger skjult under græs, asfalt og bygninger midt i en moderne by, overhovedet komme på tale som verdensarv? For at svare på det er det nødvendigt at beskrive, hvad det er, der gør de fem borge som samlet gruppe unik. Tilsvarende er det afgørende at vise, at så store dele af borgen er bevaret, at det stadig er muligt at synliggøre Nonnebakkens fysiske karakteristika og borgens væsentlige rolle i den samlede historie.

Trelleborgene – Harald Blåtands borge

"Kong Harald bød gøre disse kumler efter Gorm sin fader og Tyre sin moder, den Harald som vandt sig Danmark al og Norge og gjorde danerne kristne". Inskriptionen, der også kaldes Danmarks dåbsattest, dateres til ca. 965 e.Kr. og er ristet i den store Jellingsten. Det er usikkert, hvordan udsagnet om, at Harald samler hele riget, skal opfattes, da mange forhold peger på et dansk rige allerede fra 600- eller 700-tallet.² Formentlig er der dels tale om Haralds hævvelse af egen formåen, dels kan udsagnet udgøre et regulært vidnesbyrd om de konstante stridigheder om magten.³

Haralds samling af riget eller manifesteringen heraf skete bl.a. gennem opførelse af en række store bygværker, fordelt over lan-

FIG. 1: Udbredelsen af trelleborgene og andre af Harald Blåtands store bygværker. Tegning: Mads Runge.

The distribution of the Trelleborg-type ring fortresses and other of Harald Bluetooth's large constructions. Drawing: Mads Runge.

det. Jelling-monumentet, der var påbegyndt af Haralds far, Gorm (den Gamle), men blev udbygget af Harald, var centralt placeret i riget. Andre store bygværker føjedes til og skulle formentlig både beskytte mod en trussel fra det tyske rige og manifestere den indre magt. Udbygningen af Danevirke, grænsen mod syd, halvkredsvolden om Aarhus og Ravnng Enge-broen ved Jelling viser netop Harald Blåtands byggelyst (fig. 1).⁴

Helt centralt i beskyttelsen af riget står dog trelleborgene, der foruden Nonnebakken tæller Aggersborg og Fyrkat i Jylland, Trelleborg og den nyligt fremkomne Borgring på Sjælland samt den skånske borg, Borgeby. En anden skånsk borg, Trelleborg, har ligheder med trelleborgene, men skal antagelig ikke tilskrives denne gruppe.⁵ De kendte trelleborge er alle anlagt omkring 980 og har formentlig kun fungeret i en meget kort periode på måske 10-15 år. Borgene er endvidere jævnt fordelt over landet med en relativt ensartet afstand, måske svarende til en dagsmarch.⁶

FIG. 2: Rekonstruktionstegning af trelleborgene Fyrkat ved Hobro. Tegning: Holger Schmidt.

Reconstruction of the Trelleborg-type ring fortresses Fyrkat near Hobro. Drawing: Holger Schmidt.

Trelleborgene er alle cirkelrunde og opført efter et ensartet skema, der ud fra det traditionelle billede rummer en ydre spidsbundet voldgrav efterfulgt af et fladt bælte, bermen, og dernæst en græstøvsbygget vold. I volden er der fire overdækkede porte, en i hvert verdenshjørne, og portene er forbundet af to akseveje, der opdeler borgenes indre i fire lige store dele. I hver af disse er der plads til fire huse i et kvadrat (fig. 2). Nonnebakken, Fyrkat og Borgrings indre diameter er ca. 120 m, Trelleborgs ca. 136 m, mens den største, Aggersborg, skiller sig ud ved en indre diameter på ca. 240 m og ved tre gange så mange huse som de øvrige borge. Selv om der er paralleller til borgene i Holland og Nordtyskland, er der ikke andre anlæg, der har en så stram opbygning.⁷ De seneste års undersøgelser af borgene har, som det skal ses, ganske vist givet nuancer til det stringente layout, men borgene synes trods dette alle at have været tiltænkt en funktion som led i en fælles strategisk plan.

Samlet set er borgene således unikke ved deres konstruktion og deres specifikke historiske rolle, relateret til en meget kort årrække inden for Harald Blåtands regeringsperiode og et meget specifikt formål i forhold til samling af riget og beskyttelse mod en konkret ekstern trussel. Det er disse forhold, der – i kombination med, at borgene er meget velbevarede og for de flestes vedkommende vældig godt formidlede og tilgængelige for offentligheden – betyder, at borgene kan komme i betragtning som verdensarv. Trelleborgene er ikke så kendte som Den Kinesiske Mur eller pyramiderne, men historien om skabelsen af det danske rige, om vikingerne og deres meget store bygværker giver en

FIG. 3: Vikingeborgen er ikke synlig i nutidens bybillede, men er placeret under og omkring Odd Fellow Logen i den sydlige del af centrum. Den arkæologiske udgravning i 2015 foregik på plænen foran Logens hovedindgang, svarende til borgens nordvestlige del.

Foto: Mads Runge.

The Viking fortress is not visible in present-day Odense, but is located beneath the Odd Fellow mansion in the southern part of the city centre. The archaeological excavation in 2015 was carried out in the grass area in front of the mansion's main entrance, corresponding to the north-western part of the fortress.

Photo: Mads Runge.

FIG. 4: Nonnebakkens udstrækning i forhold til det nuværende bybillede. Den yderste ring repræsenterer voldgraven, den inderste markerer volden. Baggrundskort: © Geodatastyrelsen

The outline of Nonnebakken in relation to present-day Odense. The outermost ring represents the ditch, the innermost represents the rampart. Background map: © Geodatastyrelsen

unik historie om de veludviklede samfund, som allerede for mere end 1000 år siden eksisterede i Norden. Den historie har en universel betydning.

Nonnebakken – Odenses vikingeborg

Vikingeborgen Nonnebakken ses i dagens bybillede blot som en markant fladtoppet bakke på sydsiden af vejen Nonnebakken.⁸ På toppen af bakken knejser Odd Fellow Logen (fig. 3).

Frem til 2012 er der foretaget flere mindre arkæologiske udgravninger på stedet, men udforskningen af lokaliteten er udfordret af placeringen midt i nutidens by med flere bygninger på og tæt omkring anlægget (fig. 4 og 5). Desuden er markante dele af voldanlægget i starten af 1900-tallet bortgravet og anvendt til opfyldning af en sidegren til Odense Å. Undersøgelserne havde trods dette påvist en kæmpe borg med en indre og ydre diameter på hhv. 120 og 180 m. Desuden var Nonnebakkens ligheder med trelleborgene ved en cirkelrund form, dimensioner samt udformning af vold og grav dokumenteret. Hertil kom, at en række fine sølvsmykker fra slutningen af 900-tallet og en årringsdatering af et stykke løsfundet egetræ til efter 967 e.Kr. indikerede, at borgområdet blev anvendt i 900-tallets anden halvdel – altså i Harald Blåtands regeringstid.

Selv om man således havde et vist kendskab til, hvordan borgen havde set ud, og hvornår den havde fungeret, var der stadig stor usikkerhed vedr. borgens indre strukturer og dens mere præcise datering. Odense Bys Museer iværksatte derfor i august 2015 en målrettet undersøgelse af et lille areal i det fredede anlægs nord-vestlige del. Det primære formål var at afklare, om der kunne findes yderligere argumenter for, at voldstedet virkelig var en af Harald Blåtands velkendte trelleborge, og herunder, om anlæggets indre omfattede den beskrevne karakteristiske karrébebyggelse i fire kvadranter.

De nævnte forstyrrelser på Nonnebakken betød, at forventningerne til, hvor meget af borgen der var bevaret, ikke var høje. Desto større var glæden, da det viste sig, at borgen – i hvert fald, hvor vi gravede – var yderst velbevaret. Den kant af volden, som vi kom i kontakt med, stod i op til en meters højde, og borgfladen, hvor vikingerne har gået rundt, lå forsejlet under ca. 2 m tykke opfyldningslag (fig. 6). De gode bevaringsforhold betød, at vi fik en række nye detailoplysninger om borgens konstruktion. I det følgende ser vi på de oplysninger, vi nu i en kombination med de nye og gamle gravninger har om anlægget.

Borgen er anlagt på et næs, og for at få en nogenlunde plan flade at bygge på har man reguleret terrænet. Bl.a. kunne vi i 2015-undersøgelsen se, at næsset i øst-vestlig retning oprindeligt

FIG. 6: Et tværsnit af volden ved Nonnebakken. Nederst ses den gule råjord og herover et gammelt muldlag. Oven på dette ses et orange lag af massivt ler og oven på dette igen den græs-tærvsopbyggede vold. Øverst ses opfyldningslag fra nyere tid.

Foto: Mads Runge.

Tegning: Tidsskriftet Skalk.

Cross-section through the rampart at Nonnebakken. At the bottom is the yellow (light grey) subsoil and above this an old darker soil layer. On top of the soil is an orange (light grey) layer of solid clay and then a turf-built rampart. Uppermost is a soil stratum from modern times.

Photo: Mads Runge.

Drawing: The periodical Skalk.

har skrånet noget mere, end tilfældet er i dag, og at man her før opførelsen af borgen har udlagt ler og muld som nivelleringslag.

Konstruktionen af volden blev også indledt med en større regulering af fladen. Således blev det øverste af den datidige overflade afgraved, og i den lave forsænkning og ud over datidens overflade blev der lagt et ca. 10 cm tykt, kompakt lag af ler. Dermed skabtes en solid og plan basis for selve volden.

FIG. 5: Kort med placeringen af udgravningsfelterne (røde) på Nonnebakken samt årstallet for undersøgelse. Fra 1953, 1967 og 1968-71 er undersøgelse foretaget af Nationalmuseet, mens de efterfølgende undersøgelser er foretaget af Odense Bys Museer. Udgravningsfeltet fra 2015 er markeret med fed streg. Som baggrundskort er indsat Fyrkat-borgen, hvis dimensioner er næsten som Nonnebakkens. Karrébebyggelsen og portåbningerne er ikke påvist på Nonnebakken. Tegning: Mads Runge.

Map indicating the location of the excavation trenches (red) at Nonnebakken with year of investigation. In 1953, 1967, and 1968-71, the excavations were undertaken by the National Museum of Denmark, whereas subsequent investigations were carried out by Odense City Museums. The excavation trench from 2015 is marked with bold lines. A plan of the Fyrkat fortress, the dimensions of which are almost identical with those of Nonnebakken, is used as a background. The existence of building quadrangles, or 'squares', and the entrance gates has not been verified at Nonnebakken. Drawing: Mads Runge.

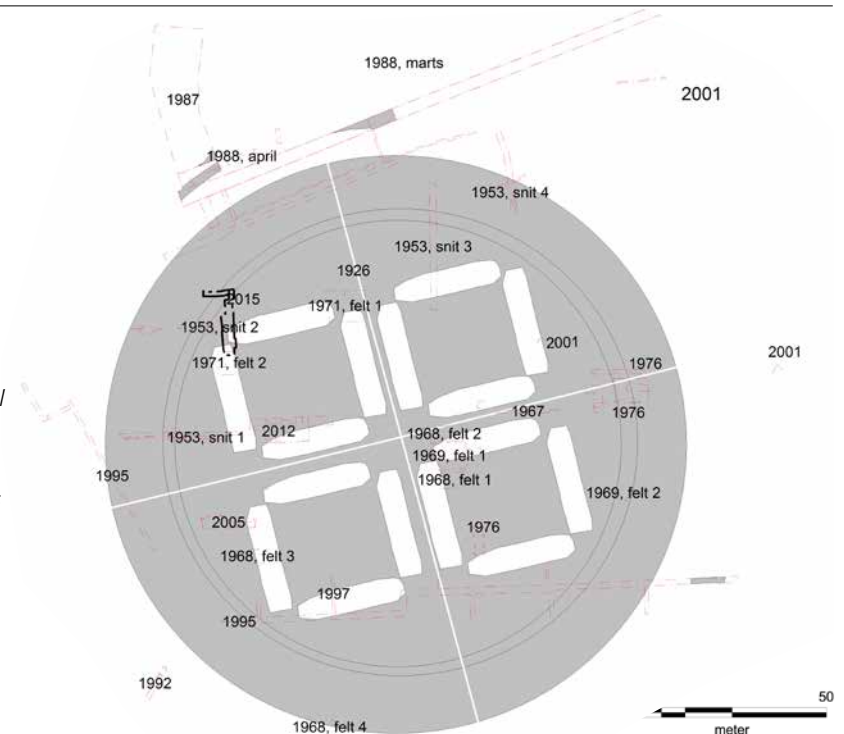

FIG. 7: I billedets forgrund ses en række store, tætstillede stolper fra væggrøften langs voldens inderside. Bagerst den gennemskårne vold. Foto: Mads Runge.

In the foreground, a line of large, closely placed postholes from the wall ditch along the inner side of the rampart. At the back, the intersected rampart. Photo: Mads Runge.

Volden har været ca. 14,5 m bred og været opbygget af græstørv. Oven på og måske mellem græstørvene har der været udlagt nævestore, ildskørnede sten, antagelig som en ekstra stabilisering. Den oprindelige højde på volden kendes ikke, men ved rekonstruktioner af de nært beslægtede borge Fyrkat og Trelleborg er der foreslået en højde på ca. 3,5 m. Volden har på inder- og yderside haft en træbeklædt facade. Ved de nye undersøgelser fremkom således en ca. 30 cm bred og 50 cm dyb grøft med helt tætstillede, kraftige stolper, som har udgjort en kraftig lodret indervæg (fig. 7). For at styrke væggen yderligere var der på dens inderside spor efter en række skrånstillede, spinklere stolper med en diameter på ca. 5-10 cm.

På ydersiden af volden har en flad berme strakt sig ca. 8,5 m for at blive afløst af en spidsbundet voldgrav med en bredde på ca. 9 m og en dybde på op til 4 m.

På de klassiske trelleborge har der som nævnt været fire overdækkede portåbninger i volden, men ved Nonnebakken er portåbninger ikke erkendt arkæologisk, bl.a. fordi områderne, hvor disse måtte have stået, ikke umiddelbart er tilgængelige. På det såkaldte Brauns prospekt fra 1593 – det ældste kort over Odense – ses der dog på Nonnebakken to åbninger i volden, placeret mod hhv. nordvest og sydøst (fig. 8).⁹ At der kun er to porte på prospektet, kan måske forklares med, at anlægget på dette tidspunkt har 600 år på bagen og således havde gennemløbet en

række justeringer forbundet til bl.a. det nonnekloster, der har givet navn til borgen.

Et andet særkende ved de klassiske trelleborge er de indre strukturer, der udgøres af aksegader mellem de fire porte, en ringgade langs voldens inderside samt den omtalte karrébebyggelse i borgens fire kvadranter. De nye undersøgelser frembragte flere stolpehuller, bl.a. placeret i en form for rækkestruktur, men kunne såvel som de tidligere undersøgelser ikke påvise karrébebyggelse og akseveje. Udgravningsfeltets begrænsede størrelse på kun 35 m² kan være en del af forklaringen på fraværet, men sammenholdt med de trods alt ganske mange undersøgelser på stedet gennem tiden synes det mest sandsynligt, at disse fænomener aldrig har været der. Dette forhold kan finde støtte i, at karrébebyggelse og aksegader til dato heller ikke er påvist på den nyfundne Borgring og ej heller er til stede på borganlæggene i Skåne.¹⁰

Derimod lykkedes det ved de nye undersøgelser for første gang at påvise sporene af en ringgade langs voldens inderside. Kun de jordgravede stolper i vejkonstruktionen blev erkendt, mens vi ikke fandt rester af selve vejbelægningen. Ringgaden har dog formentlig bestået af vandretliggende planker, der har været hæftet på en række relativt spinkle, lodretstående stolper umiddelbart inden for den indre støttevæg til volden. Ind mod borgfladen har de vandretliggende planker været hæftet på nogle lidt kraftigere, lodretstående planker. Ved hver af disse planker var der ca. 20 cm længere inde på borgfladen spor efter endnu en stolpe. I et par tilfælde kunne det ses, at disse inderste stolper var skrånstillede og hældede ind mod den lodretstående stolpe, sandsynligvis for at støtte et gelænder til eller måske et tag over ringgaden,

FIG. 8: Udsnit af Brauns prospekt fra 1593, det ældste kort over Odense. På kortet ses Nonnebakken, som den så ud dengang. Bemærk de to åbninger i volden.

Part of Braun's prospectus from 1593, the oldest map of Odense. On the map, Nonnebakken as it appeared then. Note the two openings in the rampart.

FIG. 9: Båndformet arming fra Nonnebakken, den såkaldte "Odins Ring", fundet 1775.

Foto: Søren Greve, Nationalmuseet.

Band-shaped arm ring from Nonnebakken, the so-called 'Odin's ring', found in 1775.

Photo: Søren Greve, the National Museum of Denmark.

FIG. 11: Tre jernøkser formentlig fra Nonnebakken, fundet i 1909.

Foto: Jørgen Nielsen.

Three iron axes presumably from Nonnebakken, found in 1909. Photo: Jørgen Nielsen.

som det også er foreslået for Fyrkat. Ringgaden på Nonnebakken har haft en bredde på ca. 1,6 m, svarende til ringgaden på Fyrkat.

I perioden mellem 1775 og 1909 er der indkommet en række fornemme sølvgenstande fra Nonnebakken. Genstandene fordeler sig på fire små skattefund, der alle dateres til anden halvdel af 900-tallet (fig. 9).¹¹ En femte skat fremkom ved udgravningen i 2015 og var placeret i en lille nedgravning i borgfladen og op til en stolperække. Skatten består af en sølvblikperle, en kvart dirhem (en arabisk mønt) og en tysk mønt, en såkaldt sachsenpfennig. Perlen kan løst dateres til 900-tallet, mens dirhem-fragmentet stammer fra perioden efter 815. Dateringen af skatten baseres dog på den tyske mønt. Mønten er slået i Magdeburg i perioden 940-985, formentlig med den tysk-romerske kejser som møntherre, og er altså samtidig med de andre skattefund fra stedet (fig. 10).

Fra Nonnebakken er der desuden gennem årene indkommet andre smykker og redskaber som glasperler, tre jernøkser, en træspade og en bronzenål, alle fra vikingetiden (fig. 11). Andre genstande såsom en tenvægt i ler, dele af en eller flere smeltinger og et vægtlod af bly kan ikke med sikkerhed tilskrives vikingetiden. Ved undersøgelsen i 2015 blev der endelig fundet en såkaldt valkyriefibel, der dateres til 800-tallet. Fundet er fra maskinopgravet jord umiddelbart over selve borgfladen og kan derfor ikke med sikkerhed tilskrives borganlægget. Nålen er beskrevet i artiklen om Odins by andetsteds i denne bog.

I forbindelse med 2015-undersøgelserne på Nonnebakken blev der også foretaget en række ¹⁴C-dateringer, der peger på, at der var aktiviteter på Nonnebakken, også før Harald Blåtand anvendte stedet til placeringen af en af sine trelleborge. Fem dateringer fra ringgaden og en datering fra grøften til voldens indre støttevæg, voldfoden, falder således i perioden 595-971 e.Kr. Kombineres de fem dateringer, er den mest sandsynlige datering 760-780. Hertil kommer en datering på 790-870 e.Kr. fra den indre voldfod. Dateringerne kan stamme fra ældre aktivitetsspor, som tilfældigt er blevet indblandet i stolpehulsfylden, men det er

FIG. 10: For- og bagside af sachsenpfennig fra Nonnebakken. Foto: Nermin Hasic.

Front and reverse of the Sachsenpfennig from Nonnebakken. Photo: Nermin Hasic.

heller ikke umuligt, at dateringerne afspejler f.eks. en ældre borgfase.

Andre ¹⁴C-dateringer er fra stolpehuller på selve borgfladen og falder i perioden ca. 898-1025 e.Kr., hvorfor de afslører aktiviteter umiddelbart før, under eller efter, at Haralds borg har fungeret. En enkelt datering af en ovn falder i perioden 1025-1160 e.Kr. og kan eventuelt stamme fra det nonnekloster, som lå på stedet i anden halvdel af 1100-tallet. Endelig placerer fem ¹⁴C-analyser, udført i 2015/2016, af ældre udgravningsmateriale fra bl.a. voldgraven sig i perioden 776-1250 e.Kr. og afspejler bredt aktiviteter på stedet i tidsrummet.

Nonnebakken som verdensarv?

De seneste undersøgelser på Nonnebakken har understreget, at anlæggets dimensioner, konstruktion og fundmateriale peger på, at Nonnebakken har været en del af Harald Blåtands borgsystem. Undersøgelserne indikerer ganske vist, at karrébebyggelse og aksegader mangler, men der kan peges på i hvert fald to mulige forklaringer herpå. For det første kan trelleborgenes formodede korte levetid betyde, at de ikke alle er blevet færdigbyggede, før deres funktion i samfundet var ændret eller udspillet.¹² En anden mulighed er, at Nonnebakken, der som den eneste af trelleborgene i det nuværende Danmark har ligget op til en eksisterende bymæssig bebyggelse på nordsiden af åen, måske ikke har haft samme behov for boliger på borgarealet.¹³ ¹⁴C-dateringerne fra udgravningen i 2015 viser desuden, at anlægget har en mere langstrakt og kompleks historik, end vi hidtil har forestillet os.

Bl.a. undersøgelser ved den nyfundne Borgring antyder som nævnt, at man også her savner de indre strukturer, og generelt tegner der sig efterhånden et billede af mindre variationer borgene imellem.¹⁴ Det væsentlige er dog, at de alle er udtryk for samme overordnede konstruktionsmæssige koncept, og at de alle er led

i en samlet strategisk plan for Harald Blåtands inden- og udenrigspolitiske ambitioner.

Udgravningen i 2015 viste, at der fortsat er meget bevaret af borgen, og at der således er et stort forsknings- og formidlingsmæssigt potentiale. Samtidig har de største lodsejere på borgområdet, Odd Fellow Logen og Giersings Realskole, udvist interesse i, at anlægget formidles yderligere.

I de kommende år vil museet derfor arbejde på at få styrket formidlingen af vikingeborgen Nonnebakken som en del af museets aktuelle forsknings- og formidlingsmæssige projekt under titlen *Knuds Odense – vikingernes by*. Første led i projektet var de omfattende udgravninger i 2012-2016 i Odenses centrum forud for byomdannelsesprojektet *Fra Gade til By*. Næste skridt var åbningen af den store særudstilling med projektets navn i maj 2017, og et kommende mål er formidling i byrummet på præcis de steder, bl.a. Nonnebakken, hvor historien har udspillet sig. Lykkes det at få gjort Nonnebakken til verdensarv, vil det være en markant milepæl for projekt *Knuds Odense – vikingernes by*. Samlet set er målet, at Odense gennem dette projekt får et nyt felt at brande sig på. Processen er lang og flerårig, men trelleborgene som samlet fænomen er unikke, og muligheden for at nå i mål som verdensarv er realistisk.

NOTER

- 1 UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) er FN's organ for undervisning, videnskab og kultur (<http://whc.unesco.org/>).
- 2 Näsman 1991; Jensen 2004:392; Hansen 2015:186 ff.; Roesdahl 2016:176 f.
- 3 Jensen 2004:371 ff.
- 4 Roesdahl & Sindbæk 2014:443 ff.
- 5 Olesen 2000; Sindbæk 2014:235.
- 6 Christensen *et al.* 2017.
- 7 Roesdahl & Sindbæk 2014:438 ff.; Sindbæk 2014.
- 8 Den følgende beskrivelse sammenfatter de nyeste bearbejdnings af Nonnebakken fra følgende publikationer: Lundø 2012, Lundø 2013, Henriksen 2016, Runge *et al.* 2016 samt Runge 2017:38 ff. Disse bygger oven på ældre publikationer om Nonnebakken som Thrane 1985, Arentoft 1993 samt Jensen & Sørensen 1990.
- 9 Jørgensen 1981; Füssel 2008:184.
- 10 Jacobsson 2003; Svanberg & Söderberg 1999:48; Christensen *et al.* 2017:24.
- 11 Thrane 1982; Henriksen 2016.
- 12 Det er for Borgring, hvor den indre karrébebyggelse til dato heller ikke er fundet, foreslået, at årsagen til fraværet alternativt kan være, at Borgring er en prototype for Aggersborg, Fyrkat, Trelleborg på Sjælland og måske Nonnebakken (Christensen *et al.* 2017:24).
- 13 Se artiklen om Odenses opståen andetsteds i denne bog.
- 14 Christensen *et al.* 2017; Roesdahl & Sindbæk 2014:442.

LITTERATUR

- Arentoft, E. 1993: I vikingernes vold. *Fynske Minder*, s. 117-141.
- Christensen, J., N. Holm, M.K. Schultz & S.M. Sindbæk 2017: Den femte ringborg. *Skalk* nr. 2, s. 18-25.
- Füssel, S. 2008 (red.): *Georg Braun and Franz Hogenberg. Cities of the World. Complete Edition of the colour plates of 1572-1617*. Köln: Taschen.
- Hansen, J. 2015: *Landsbydannelse og bebyggelsesstruktur i det 1. årtusinde – et bebyggelseshistorisk regionalstudie*. (Upubliceret ph.d.-afhandling). Syddansk Universitet, Odense.
- Henriksen, M.B. 2016: *Odenses opståen. En gennemgang af udvalgte jordfundne genstandsgrupper fra Odense købstad med henblik på at eftervise spor af aktiviteter i sen jernalder og vikingetid*. Arkæologisk Rapport nr. 527 (upubliceret). Odense Bys Museer.
- Jacobsson, B. 2003: Trelleborg and the Southern Plain during the Iron Age. A Study of a Coastal Area in South-West Scania, Sweden. I: L. Larsson & B. Hårdh (red.). *Centrality – Regionality. The Social Structure of Southern Sweden during the Iron Age*. Uppåkrastudier 7, s. 191-221. Lund.
- Jensen, J. 2004: Danmarks Oldtid. Yngre jernalder og Vikingetid. 400-1050 e.Kr. København.
- Jensen, N.M. & J. Sørensen 1990: Nonnebakke-anlægget i Odense. En ny brik til udforskningen. *KUML* 1988-89, s. 325-333.
- Jørgensen, O. 1981: *Otonium i Urbium praecipuarum mundi theatrum quintum, auctore Georgio Braunio Agrippinate. Odense 1593 I: Georg Braun and Frans Hogenberg: Civitates orbis terrarum, V. del (Köln 1597), blad 30*. Indledning og kommentarer af Ove Jørgensen. Odense.
- Lundø, L.B. 2012: *At være eller ikke være ... En trelleborg? En bearbejdning af samtlige udgravningskampagner ved Nonnebakken på Fyn*. Bind 1 og 2. (Upubliceret kandidatspeciale). Københavns Universitet, Saxo-Instituttet.
- Lundø, L.B. 2013: Nonnebakken – en ringborg i Odense. I: H. Lyngstrøm & L.G. Thomsen (red.). *Vikingetid i Danmark*, s. 203-206. København.
- Näsman, U. 1991: Det syvende århundrede – et mørkt tidsrum i ny belysning. I: P. Mortensen & B.M. Rasmussen (red.). *Fra Stamme til Stat i Danmark 2. Høvdingesamfund og Kongemagt*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII:2, s. 165-178. Aarhus.
- Olsen, O. & H. Schmidt 1977: *Fyrkat. En jysk vikingeborg. I. Borgen og bebyggelsen*.
- Olesen, M.B. 2000: Trelleborg eller ej? – om den skånske trelleborgs tilknytning til de danske ringborge. *KUML*, s. 91-111.
- Roesdahl, E. 2016: The unification process of the Danish Kingdom – and the Danish Husebyer and their owners. I: L.E. Christensen, T. Lemm & A. Pedersen (red.). *Husebyer – status quo, open questions and perspectives*. Papers from a workshop at the National Museum. Copenhagen 19-20 March 2014. Publications from the National Museum. Studies in Archaeology and History, 20:3, s. 175-182. København.
- Roesdahl, E. & S.M. Sindbæk 2014: Borgens formål. I: E. Roesdahl, S.M. Sindbæk & A. Pedersen (red.). *Aggersborg i vikingetiden. Bebyggelsen og borgen*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 81, s. 435-464. Aarhus.
- Runge, M. 2017: Knuds Odense – vikingernes by. *Odense Bys Museer*, s. 28-49.
- Runge, M., J. Hansen & L.B. Lundø 2016: Nye undersøgelser på Nonnebakken i Odense. *Skalk* 2016, nr. 6, s. 3-9.
- Sindbæk, S.M. 2014: Aggersborg og andre borge. I: E. Roesdahl, S.M. Sindbæk & A. Pedersen (red.). *Aggersborg i vikingetiden. Bebyggelsen og borgen*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 81, s. 233-250. Aarhus.
- Svanberg, F. & B. Söderberg 1999: *Den vikingatida borgen i Borgeby*. Arkeologiska studier kring Borgeby och Löddeköpinge 1. Lund.
- Thrane, H. 1982: Quadrilobe. *Fynske Minder* 1981, s. 28-34.
- Thrane, H. 1985: *Nonnebakken. Odenses forsvundne vikingeborg*. Fyns Stiftsmuseums arkæologiske vejvisere nr. 2. Odense.

SUMMARY

Nonnebakken – the Hidden Viking Age Fortress and Its Potential as World Heritage

The Viking Age fortress Nonnebakken is, with a diameter of 180 m, the largest archaeological site in Odense. Nonnebakken is one of five Danish Viking Age fortresses, the so called trelleborg fortresses, from the late tenth century, the reign of Harald Bluetooth. At present, an effort is being made to have the five fortresses included as a unified group on UNESCO's list of World Heritage. The background to this effort is explained in the article. Firstly, an outline of what makes the five fortresses so special as a unified group. Secondly, how Nonnebakken, now hidden underneath buildings, grass, and asphalt, plays its own important part in Danish history.

Harald Bluetooth stated on the big runic stone in Jelling that he had unified all Denmark and Norway. Even though the statement, to a large extent, must be interpreted as Harald's way of saying how great he was, there is no doubt that Denmark, in Harald, had a king who made a significant impact everywhere in the realm. Jelling has a central position in this project, but other large constructions also serve to define Harald's position. Not least the five trelleborg fortresses evenly spread all over the realm and constructed according to a fixed scheme. The scheme traditionally consists of a circular outline, ditch, rampart with four gates orientated according to the corners of the world, axial streets and buildings in four squares. The fortresses were all constructed around AD 980 and were in use for a very short period, perhaps 10-15 years. The fortresses offered protection against a potential enemy approaching from the South and also played a part in the unification of the realm.

Nonnebakken is known through a series of small excavations, the latest being a research excavation in 2015. All in all, the excavations point to the fact that Nonnebakken is a trelleborg fortress. A circular outline, ditch, rampart, a ring road on the inner side of the rampart, as well as a clear evidence in the dating of the finds material support this. However, the excavations also pointed out variations in relation to the classical trelleborg fortresses. It would seem, presently, that the inner structures such as axial streets and the buildings in squares were not present at Nonnebakken (nor perhaps on Borgring, a newly discovered trelleborg fortress on Zealand). Furthermore, ¹⁴C-datings suggest that the locality has a longer and more complex history than former believed. Whether the older dating reflects an earlier fortress phase is not certain. Finally, Nonnebakken is, as the only trelleborg fortress, placed near an existing urban-like locality.

Whether Nonnebakken and the other trelleborg fortresses becomes world heritage is not yet decided. But the unique story – despite the minor variations in the fortresses now known – about the stringently constructed fortresses with the specific purpose would suggest that the potential is evident.